

ПРАГМАТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДРАМАТИЧНОГО ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ Т. ВІЛЬЯМСА «A STREETCAR NAMED DESIRE» ТА ЙОГО УКРАЇНСЬКОМОВНОГО ТА РОСІЙСЬКОМОВНОГО ВАРІАНТІВ)

PhD аспірантка *Нечай Н. В.*,

Україна, м. Херсон, Херсонський державний університет

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_sr/31052019/6497

ARTICLE INFO

Received 19 March 2019
Accepted 20 May 2019
Published 31 May 2019

KEYWORDS

drama,
Tennessee Williams,
phraseological unit,
proper name,
translation

ABSTRACT

This study attempts to provide some insight into the relevance of cultural factors in the translation of dramatic texts. The present research aims at determining the ways of adequate reproduction of national and cultural identity of the play of Tennessee Williams "A Streetcar Named Desire". The article deals with the most effective ways of translation of phraseological units and proper names in drama. The main problem during the translation of phraseological units and proper names is determined; it lies in the fact that they have a certain stylistic feature, expressiveness that are depended on the context. The combination of several approaches within a single study makes it possible to describe the peculiarities of the individual style of the writer, and this provides a complete understanding of the selection principles of linguistic means by the author.

Citation: Нечай Н. В. (2019) Prahmatyko-Stylistychni Osoblyvosti Perekladu Dramatychnoho Tekstu (na Materiali Tvoru T. Viliamsa «A Streetcar Named Desire» ta Yoho Ukrainskomovnoho ta Rosiiskomovnoho Variantiv). *Science Review*. 4(21). doi: 10.31435/rsglobal_sr/31052019/6497

Copyright: © 2019 Нечай Н. В. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Постановка проблеми. Дослідження перекладу драматичних творів посідає вагоме місце у сучасному перекладознавстві. Питання перекладу драматичного твору зумовлене його жанрово-стилістичними особливостями. Актуальність дослідження зумовлена потребою розроблення та удосконалення підходів, методів перекладу драматичних текстів у цілому. Важливим аспектом дослідження драматичного перекладу є його аналіз з точки зору адекватності відтворення емоцій та емоційних станів персонажів, а також досягнення прагматичного впливу на цільову аудиторію. Головне завдання драматичного перекладу полягає у досягненні багаторівневої еквівалентності, у тому числі еквівалентності форми та стилістичної цінності мовних засобів художнього вираження [3, с. 124].

Аналіз результатів дослідження. Слід зазначити, що на сучасному етапі ще не розроблено цілісної методики перекладу саме драматичних творів. Водночас не можна не вказати на новітній доробок фахівців у галузі перекладу драматургії, адже останнім часом це питання привертає увагу низки зарубіжних та українських науковців, зокрема суттєвий внесок зроблено такими дослідниками, як С. Аалтонен, С. Баснет, І. Левий, П. Ньюмарк, Н. Бідненко, В. Матюша, Т. Некряч.

У драматургії власні імена виражають певну експресивність та відіграють конструктивну роль. Проблема перекладу фразеологічних одиниць є також надзвичайно актуальною у драматичному творі, оскільки саме вони характеризують персонажів драми, дають емоційну та

експресивну характеристику персонажа, вживаються як у мовленні персонажів, так і у авторських ремарках. Важливим при перекладі виступає збереження та правильна передача емоційно-експресивного забарвлення та збереження стилістичного відтінку.

Мета статті полягає у визначенні теоретико-методичних засад перекладу драматичного твору та репрезентованих у них особливостей розмовного мовлення, фразеологічних одиниць та власних назв. Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення таких завдань: визначити значимість мовленнєвої характеристики для створення художнього образу; виявити і систематизувати мовні засоби створення характеристики героїв твору в оригіналі, зіставити їх із відповідними фрагментами перекладу; виявити адекватність мовленнєвої характеристики персонажів у перекладі та можливі розбіжності з відповідним оригіналом твору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливе місце у розвитку світової драматургії, і зокрема американської, посідає відомий драматург Теннессі Вільямс, який створює новий стандарт американського театру і драматургії середини XX століття. Письменник започаткував новаторську техніку письма, розробивши низку персонажів-прототипів тогочасного суспільства, та розкривши соціально-психологічні та культурно-історичні реалії США середини XX століття. Драматург був переконаний, що драма повинна не копіювати дійсність, а відображати її під певним кутом зору, доповнюючи новими образами. Місцем дії значної кількості його п'єс став самотній культурний простір Південної Америки. Вибір територіального локусу підтверджується насамперед використанням регіонально-культурного забарвлення мовлення [6].

Однією з найвідоміших праць драматурга є п'єса «*A Streetcar Named Desire*» (1947). Прем'єра п'єси вперше відбулася 3 грудня 1947 року в Нью-Йорку. Вона мала шалений успіх не лише в Америці, але і в цілому світі. Екранізація п'єси відбулася 1951 року та була адаптована режисером Еліа Казаном. Це – драма про принципове неприйняття вад сучасного суспільства. П'єса вважається класикою американського театру. В основі сюжету п'єси – любовний трикутник між сестрами Бланш і Стеллою та чоловіком Стелли – Стенлі Ковальські. Події відбуваються на околицях Нового Орлеана, куди прибуває Бланш. Драматург описує атмосферу міста: “*The section is poor but, unlike corresponding sections in other American cities, it has a raffish charm*” [12]. Важливим для драматурга є соціально-культурний контекст, оскільки у такий спосіб виникає принципова нова площина для доповнення художньої виразності образів.

Переклад російською був здійснений відомим російським перекладачем В. Неделіним у 1985 р. Український переклад було здійснено Б. Бойчуком на сторінках журналу «Всесвіт» у 2012 р.

Переклад власних назв у драматичному тексті завжди орієнтований на досягнення комунікативно-функціональної ефективності [1, с. 93]. Особливістю вживання власних назв у драматичному тексті є те, що у носіїв певної культури з ними пов'язані такі асоціації та фонові знання, які можуть бути відсутніми у носіїв інших культур і мов. Варто зазначити, що надзвичайно важлива роль антропонімів і топонімів у створенні своєрідного забарвлення та колориту вихідного тексту (ВТ) підкреслює важливість їх відтворення у перекладі. Відтак, адекватне відтворення власних назв підсилює емоційне враження у цільовій аудиторії [7, с. 108]. Тому, при перекладі власних назв (антропонімів та топонімів) важливо з'ясувати їх семантику, якій перекладач має приділити найбільшу увагу.

Порівняльний перекладознавчий аналіз відтворення власних назв драми Т.Вільямса свідчить, що загалом перекладачі вдаються до традиційних способів відтворення власних назв ВТ, однак в окремих випадках усе ж виникають певні неточності. Відтак, у нижченаведеному прикладі російський та український перекладачі дбають про максимальну відповідність тексту перекладу ВТ:

BLANCHE: You came to New Orleans and looked out for yourself. I stayed at Belle Reve and tried to hold it together! [12].

БЛАНЧ: Ты поїхала до Нью-Орлінса і дбала за себе. Я залишилася в Belle Reve і пробувала втримати його вкупі [2, с.121].

БЛАНШ: Ты себе уехала в Нью-Орлеан искать своей доли. Я осталась в «Мечте» и боролась. Я не в укор, но вся тяжесть свалилась на мои плечи [9, с. 20].

Український перекладач Б. Бойчук відтворюючи назву міста *New Orleans* вдається до прийому транскрибування *Нью-Орлінс*, що призводить до втрати автентичного національного колориту, а також до появи нових відтінків значення. Російський транскрибувач В. Неделін використовує комбінацію транскрибування та транскрипції зберігаючи особливості французької вимови *Нью-Орлеан*, що є більш зрозумілим для носіїв мови перекладу. Відтак, в

українському перекладі підібрано такий відповідник, у якому були збережені особливості мови ВТ, а у російському варіанті перекладу збережено колорит відповідної країни та національну своєрідність. Тому варіант, поданий російським перекладачем, є прагматично адекватним, оскільки робить зрозумілим для читача зміст топоніму.

Варто також звернути увагу на переклад назви *Belle Reve*. Це – назва помешкання, в якому жили Бланш та Стелла. Відмінність в українському та російському перекладах полягає в тому, що у російському варіанті перекладу використано спосіб дескриптивної перифрази: *Belle Reve* – «*Мечта*», за допомогою якого читач може зрозуміти сенс описуваного місця. Однак варто зазначити, що в перекладі російською мовою, варто ввести також і описове пояснення а саме те, що *Belle Reve* це – “мрія” та ілюзія “прекрасного життя”, в яке Бланш прагне повернутися. В українському перекладі застосовано пряме перенесення графічної форми назви без змін з ВТ: *Belle Reve* – *Belle Reve*. Український перекладач Б. Бойчук намагається зберегти культурну специфіку ВТ. Однак для адекватного розуміння українського перекладу обов’язковою умовою є врахування певних фонових знань у реципієнта, тому варто було вдатися до описового перекладу та пояснити значення цієї власної назви.

Особливості національно-культурної специфіки вираження емоцій персонажів драми в контексті конкретної культури створюють труднощі під час перекладу. У драматичному тексті емоції персонажів втілюються системою мовних одиниць різних рівнів. Такі емоційно марковані засоби забезпечують розуміння цільовою аудиторією внутрішнього світу персонажів, тобто сприяють розкриттю творчого задуму автора.

Використання автором вигуків сприяє створенню ефекту емоційності та поживленості художнього мовлення, наближенню його до розмовного. Контекстуальне значення вигуку встановити авторська ремарка. У нижченаведеному прикладі переклад здійснено еквівалентним вигуком, що говорить про важливість збереження не лише значення, але і форми:

STANLEY: *Some people rarely touch it, but it touches them often.*

BLANCHE [faintly]: *Ha-ha* [12].

СТЕНЛІ: *Деякі люди рідко торкають це, але воно торкає їх.*

БЛАНЧ: (слабо). *Хаха* [2, с. 122].

Відтак, вигук *ha-ha* відтворено українським перекладачем Б. Бойчуком еквівалентом *хаха*, який передає в англійській та українській лінгвокультурах сміх, глузування, іронію та є адекватним.

Процес перекладу ускладнює культурно-національна специфічність вияву емоцій. Відтак, англійців характеризує більша стриманість в емоційному плані порівняно зі слов’янами. Вагоме значення при передачі емоцій відіграють синтаксичні засоби мови у тексті оригіналу. Відтак, у нижче наведеному прикладі в українському перекладі п’єси підвищено емоційність мовлення завдяки поєднання синтаксису й емотивно забарвлених просторічних слів *випріщуйся, проциндрила*:

BLANCHE: *Yes, accuse me! Sit there and stare at me, thinking I let the place go! I let the place go? Where were you?* [12].

БЛАНЧ: *Так, оскаржуй мене! Сиди тут і випріщуйся на мене, думаючи, що я проциндрила плантацію! Я проциндрила? А де ти була!* [2, с. 122].

Оскільки п’єса належить до прагматично-орієнтованих текстів, тобто спрямована на здійснення впливу на глядача / читача, тому найпершим завданням перекладача є передача прагматичного потенціалу вислову. Мовлення персонажів драми характеризується наявністю експресивних та емоційно-забарвлених фразеологічних одиниць та ідіом. З позиції прагматичного сприйняття глядачем, вони можуть характеризувати окремих персонажів, визначати стиль самого драматурга, виділяти певну соціальну спільноту, тому при виборі стратегії перекладу ідіоматики драматичного твору перекладачеві варто спиратися на визначення та відтворення функції таких одиниць. Фразеологічні одиниці виконують експресивно-образну функцію, тому при перекладі необхідно добирати відповідний фразеологізм у мові перекладу, який би передавав не лише зміст, але й образність оригінального фразеологізму [5, с. 185].

Розглянемо переклад фразеологізму *put the stopper on*, який вживає головна героїня Бланш:

BLANCHE: *I am going to take just one little tiny nip more, sort of to put the stopper on, so to speak* [12].

БЛАНЧ: *Я візьму ще маленький, манюсенький ковток, щоб поставити кришку, так би мовити* [2, с. 123].

БЛАНШ: *А мне — твою выдержку... Придется, видно, пропустить еще маленькую, как говорится, разгонную. И — с глаз долой, от греха подальше* [9, с. 16].

Перш за все важливо відтворити функціонування фразеологічної одиниці у мові, а не перекладати її компоненти. Якщо порівняти використані фразеологізми у текстах ВТ та ПТ, то бачимо, що український варіант перекладу **поставити кришку** не передає зміст фразеологізму, оскільки в українській мові відсутня така фразеологічна одиниця, що спричиняє відхилення від авторського мовостилі. Російський перекладач В. Неделін використовує просторіччя **разгонная** [8], який сприймається реципієнтом подібно до оригіналу завдяки своєму лексичному значенню. У цьому випадку враховується контекст, з якого стає зрозумілим загальний настрій персонажів, ступінь емоційності їхнього мовлення. Незважаючи на те, що у ПТ фразеологізм не збережено, використане просторіччя дає досить повне уявлення читачеві перекладу про функціонування фразеологічної одиниці у ВТ.

Оскільки мовлення головної героїні Бланш насичене різноманіттям фразеологізмів та сталих виразів, тому для того, щоб відтворити справжній характер та мовні уподобання героїні, треба намагатися передавати не лише зміст, а й форму. Звичайно, не кожен вираз має відповідник у мові перекладу, тому перекладачам нерідко доводиться передавати лише значення ідіоми.

Розглянемо такий приклад:

BLANCHE: *I, I, I took the blows in my face and my body!* [12].

БЛАНЧ: *Я, я, я приймала удари по обличчі і по тілі!* [2, с. 123].

БЛАНШ: *Я! Я! Я приняла на себя все удары — избита, изморожена...* [9, с. 16].

У вищенаведеному прикладі проаналізуємо ідіому **take the blows in one's face**, яка в англійській мові має значення *“to have a bad result that you do not expect”* [10]. Зазначена ідіома передає внутрішній стан головної героїні Бланш, адже після того як сестра Стелла одружилася та поїхала з батьківського дому, весь тягар турбот ліг на її плечі, а їхній масток було втрачено через борги. В українському варіанті перекладу ідіома втрачає своє стилістичне забарвлення. Український перекладач Б.Бойчук вдається до дослівної передачі ідіоми **приймати удари по обличчі і по тілі**, що приводить до малозрозумілого буквалізму. У даному випадку наявна спроба відтворити лише зміст фразеологічної одиниці за допомогою нефразеологічних засобів. Однак зміст передано неадекватно. Такий спосіб може бути застосований у тому випадку, якщо в результаті калькування отримуємо вираз, образність якого легко сприймається реципієнтом та відповідає загальноприйнятим нормам мови перекладу. В такому випадку застосування повного калькування, поданого перекладачем, є абсолютно незрозумілим для українськомовного реципієнта. У російському варіанті перекладу використано такий відповідник, як **принять на себя все удары**, який відповідає за значенням англійській ідіомі, передає зміст у даному конкретному контексті та є майже однаковим за стилістичним навантаженням.

У нижченаведеному прикладі фразеологізм **slip through fingers**, який в англійській мові має значення *“to escape from someone; to elude someone's capture or control”* [11] перекладено фразеологічними еквівалентами російською та українською мовами **вислизнути крізь пальці** та **пройти сквозь пальцы**:

BLANCHE: *Stella. Belle Reve was his headquarters! Honey--that's how it slipped through my fingers!* [12].

БЛАНЧ: *Стелла. Belle Reve було його солодким штабом — так воно вислизнуло крізь мої пальці!* [2, с. 125].

БЛАНШ: *«Мечта» стала его штаб-квартирой. Родная!.. Вот так то она и прошла у меня сквозь пальцы.* [9, с. 17].

Варто зазначити, що перекладачі намагаються знайти ідіоматичний вираз в українській та російській мовах та відтворити наведений приклад згідно оригінального стилю. Денотативний зміст цієї ідіоми однаковий — «поступово втрачати». У цьому прикладі англійську фразеологічну одиницю **slip through fingers** відтворено українською **вислизнути крізь пальці** та російською **пройти сквозь пальцы**. В українській мові існує аналог — «вислизнути з рук», однак перекладач ним не скористався та передав лише значення фразеологічної одиниці. Російський перекладач В. Неделін використовує фразеологічний еквівалент **пройти сквозь пальцы**, який забезпечує повну передачу смислу, експресивності англійського виразу [4]. Якщо порівняти використані фразеологічні одиниці у ВТ та ПТ, то бачимо, що в українському варіанті перекладу фразеологічність висловлювання не зберігається,

хоча частково компенсується, а російський варіант перекладу адекватно передає семантику та емоційно-експресивне забарвлення англійського виразу.

Висновки. Відтак, одним з головних завдань драматурга стає відтворення всіх складових елементів моделі іншої культури, збереження національно-історичної своєрідності першотвору. Фразеологічні одиниці та ідіоми висвітлюють унікальність та своєрідність мови та культури, тому для їх перекладу необхідно визначити стилістику та прагматику ВТ. Через недостатнє розуміння характеру відносин між персонажами та контекстуальної ситуації перекладач може впливати на сприйняття образу персонажів, змінюючи інтенційну структуру їх висловлювань. Перекладачам драматичних творів доводиться не лише перекладати діалог, шукаючи найточніші значення слів чи словосполучень, а й створювати відповідний прагматичний потенціал, який допомагає розкрити сутність характеру того чи іншого персонажу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). М.: УРСС, 2010. 240 с.
2. Вільямс Т. Трамвай "Жадання". П'єса [Текст] / Вільямс. Теннессі // Всесвіт : Журнал іноземної літератури. К. : Видавничий дім "Всесвіт", 2012. 9-10. С. 119-176.
3. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. Учебное пособие. М.: ЭТС. 2001. 424 с.
4. Лубенская С.И. Большой русско-английский фразеологический словарь. 1997. 1053 с.
5. Мушніна О.О. Особливості відтворення фразеологічних одиниць при перекладі наукової та художньої прози. Міжкультурна комунікація. Теорія і практика перекладу. К.: Видавничий Дім Дм. Бураго, 2003. С. 182-190.
6. Пронина А. А. Поэтический театр Теннесси Уильямса [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://cheloveknauka.com/poeticheskij-teatr-tennessi-uilyamsa>
7. Ретунская М. С. Английская аксиологическая лексика. Н. Новгород: Изд-во ННГУ, 1996. 272 с.
8. Толковый словарь русского языка / Под ред. Д.Н. Ушакова. М.: Гос. ин-т "Сов. энцикл."; ОГИЗ; Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1935-1940. (4 т.)
9. Уильямс Т. Трамвай "Желание". Трамвай "Желание" и другие пьесы. СПб.: Азбука, 1998. 376 с.
10. Collins COBUILD Idioms Dictionary, 3rd ed. S.v. "blow up in my face." Retrieved March 23 2019 from <https://idioms.thefreedictionary.com/blow+up+in+my+face>
11. McGraw-Hill Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs "slip through fingers". Retrieved March 24 2019 from <https://idioms.thefreedictionary.com/slip+through+fingers>
12. Williams T. A Streetcar Named Desire [Електронний ресурс] / Т. А. Williams. Режим доступу: http://web.mit.edu/jscheib/Public/21m790/streetstre-et_text.pdf